

KS. MARIAN SALAMON*

Geneza i motywacje powołań kapłańskich na terenie obecnej diecezji elckiej w latach 1945-1998

Geneza powołań kapłańskich i zakonnych, ich rozwój i realizacja w życiu zależy od wielu czynników. W literaturze przedmiotu wskazuje się na uwarunkowania historyczne, społeczne i kulturowe. Hervé Carrier stwierdza: „powołanie okazało się w konsekwencji procesem względnie niezależnym od pośrednictwa ludzkiego”¹. Już dotychczasowe badania wykazały znaczący wpływ czynników religijno-kościelnych na budzenie, rozwój i stan powołań kapłańskich i zakonnych. Czynniki te to „różne instytucjonalne formy wpływu i oddziaływania struktur kościelnych na życie religijne i świeckie jednostek i grup społecznych”². Należą do nich: administracja kościelna, organizacja duszpasterstwa w diecezji, dekanacie i parafii oraz liczba kapłanów, sióstr zakonnych i zakonników pracujących duszpasterstwie. Przez czynniki religijno-kościelne rozumie się dobrze zorganizowaną i dynamicznie prowadzoną działalność duszpasterską, która ze swej natury jest ukierunkowana na budzenie i rozwój powołań duchownych³.

Według ks. prof. Władysława Piwowarskiego duszpasterstwo to „działalność całego Kościoła lub – lepiej – strategia Kościoła, który na podstawie naukowo wypracowanych modeli teologicznych, imperatywów i programów działania rozwija inicjatywy zmierzające do zaktualizowania zbawczego dzieła Chrystusa w jednostkach i wspólnotach ludzkich”⁴. Z kolei ks. prof. Romuald Niparko podaje, że „duszpasterstwo w swych różnych funkcjach przyjmuje

* ks. Marian Salamon – Elk, Polska
ORCID: brak danych; e-mail: ks.m.salamon@wp.pl

¹ H. Carrier, *La vocation: dynamisme psycho-sociologiques*, Rome 1966, s. 98.

² J. Baniak, *Dynamika powołań kapłańskich i zakonnych w Kościele rzymskokatolickim w Polsce 1900-1994*, Kraków 1997, s. 159.

³ Por. tamże, s. 160.

⁴ W. Piwowarski, *Socjologia a teologia pastoralna*, „Życie i Myśl” 10(1973), s. 17.

odpowiednie formy, które wzajemnie się przenikają oraz dopełniają”⁵. Miejsce naczelne zajmuje tu przepowiadanie, podstawową formą jest liturgia, dalej świadectwo życia i wyodrębniona z niego *caritas* o służebnym charakterze wobec potrzebujących⁶. Ma to wpływ na dynamikę powołań duchownych.

Kościół w Polsce po II wojnie światowej znalazł się w nowej sytuacji. Ograniczenie przez władze państwowe zakresu religijnej aktywności powodowało, że podstawową misję ewangelizacyjną prowadzono głównie w świątyniach. W duszpasterstwie chodziło o przetrwanie; działano w nowej rzeczywistości politycznej o ograniczonej wolności religijnej. Państwo w imię ideologicznych racji dążyło do usunięcia religii z życia społecznego. Kościół, przy małej aktywności laikatu i niechęci niektórych kręgów intelektualistów, stworzył przestrzeń własnej działalności ewangelizacyjnej. Praca duszpasterska w parafiach prowadzona była z dużym wysiłkiem kapłanów. W momentach napięć społecznych było nieco więcej wolności religijnej⁷.

Ożywienie duszpasterskie nastąpiło po Soborze Watykańskim II⁸. Także wybór Polaka na Stolicę Piotrową przyczynił się do dynamizmu religijnego i pogłębienia wiary⁹. Wielkim wydarzeniem społeczno-religijnym była pierwsza pielgrzymka papieża Jana Pawła II do Polski. Nastąpiło wówczas odważne zaangażowanie świeckich w parafiach. Dostrzegalna jest ożywiona działalność w Polsce – także w diecezji ełckiej – wspólnot, ruchów i stowarzyszeń religijnych. Wydarzeniem mającym wymiar duszpasterski były także prace w komisjach i zespołach Pierwszego Synodu Diecezji Ełckiej (1997-1999) oraz pielgrzymka Papieża Jana Pawła II do Ełku w 1999 r. z jego wskazaniem kierunku działalności pastoralnej¹⁰.

Organizacją działalności pastoralnej w diecezji zajmuje się Wydział Duszpasterstwa Ogólnego miejscowej Kurii, ogarniając także duszpasterstwa specjalistyczne i zawodowe. W ramach specjalistycznego istnieją duszpasterstwa: powołaniowe, akademickie, chorych, głuchoniemych, kobiet, nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., niepełnosprawnych, niewidomych, pielgrzymkowe, pielgrzymek zagranicznych, środków społecznego przekazu, trzeźwościowe

⁵ R. Niparko, *Duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia Katolicka*, red. R. Łukaszyk i in., Lublin 1985, t. 4, kol. 395-396.

⁶ Por. tamże; D. Bourgeois, *Duszpasterstwo Kościoła*, tłum. L. Balter, Poznań 2001, passim; D. Lipiec, *Duszpasterstwo parafialne wobec współczesnych wyzwań*, „Ateneum Kapłańskie” 2015, z. 2, s. 238-251.

⁷ Por. A. Przybecki, *Duszpasterstwo w Polsce: poszukiwanie nowych form obecności*, Poznań 2001, s. 17-18.

⁸ Zob. np. K. Półtorak, *Recepcja wskazań Soboru w życiu i działaniu Kościoła w Polsce: niektóre wyzwania 40 lat po Soborze Watykańskim II (1965-2005)*, cz. 1, Szczecin 2006.

⁹ Zob. np. W. Zdaniewicz, T. Zembrzuski, *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, Warszawa 2000, passim.

¹⁰ Zob. np. W. Guzewicz, *Z dziejów diecezji ełckiej 1992-2007*, „Studia Ełckie” 10(2008), s. 163-191; *I Synod Diecezji Ełckiej 1997-1999*, oprac. T. Ratajczak, Ełk 1999, passim; S. Margiewicz, *Synod diecezjalny odnową Kościoła partykularnego na przykładzie I Synodu Diecezji Ełckiej*, „Kościół i Prawo” 2017, nr 2, s. 67-82.

i ewangelizacja więźniów¹¹. Natomiast duszpasterstwa zawodowe obejmują: nauczycieli, kolejarzy, leśników i myśliwych, ludzi pracy i bezrobotnych, policji, rolników, pracowników służby zdrowia, strażaków, sportowców, środowisk twórczych, pracowników wodociągów i kanalizacji. Komórką Wydziału Duszpasterskiego jest Referat ds. Duszpasterstwa Młodzieży. Osobnym wydziałem kurialnym jest Wydział Katechetyczny. Utworzony został też Wydział Duszpasterstwa Rodzin, Wydział Zakonny i Referat ds. Duchowieństwa ze Studium Formacji Permanentnej Kapłanów¹². Jest Rada Kapłańska i Diecezjalna Rada Duszpasterska oraz Komisja ds. powołań kapłańskich, zakonnych i misyjnych. Pomoc duszpasterską pełni także Centrum Oświatowo-Dydaktyczne.

Celem niniejszego artykułu jest poznanie genezy i motywacji powołań kapłańskich na terenie obecnej diecezji ełckiej w latach 1945-1998. Opracowanie tematu oparto na wynikach badań empirycznych przeprowadzonych w roku 1999. W celu uzyskania opinii księży diecezjalnych, skierowano do nich ankiety personalne. Spośród 234 ankiet zwrócono 204, co stanowi 87,2% ogółu.

1. Geneza powołań kapłańskich

Proces kształtowania się postawy kapłańskiej zaczyna się od pierwszej myśli o kapłaństwie. Wybór i wezwanie Boże skierowane do człowieka wskazuje mu jego życiową drogę i zadanie dotyczące zbawienia jego i innych ludzi¹³. „Wielu zwolenników tego stanowiska podziela pogląd, że powołanie kapłańskie składa się jakby z dwóch części, powołanie *zewnętrzne* – jest to wybór kandydata do kapłaństwa przez biskupa i udzielenie mu święceń kapłańskich oraz powołanie *wewnętrzne* – religijne, czyli sama wewnętrzna przydatność człowieka do kapłaństwa. To *wewnętrzne* powołanie wyprzedza powołanie *zewnętrzne* i je warunkuje”¹⁴.

W *Dokumencie końcowym Kongresu poświęconego powołaniom do Kapłaństwa i Życia Konsekwowanego* spotyka się zapis: „częścią kultury powołaniowej jest: zdolność marzeń i wielkich pragnień, zdumienie, które pozwala docenić piękno i wybrać je dla samej jego wewnętrznej wartości, ponieważ czyni życie pięknym i prawdziwym”¹⁵. Dalej znajduje się stwierdzenie: „Każdy okres życia ma znaczenie powołaniowe. (...) Doświadczenie duszpasterskie pokazuje, że pierwszy przejaw powołania rodzi się w większości wypadków w dzieciństwie i młodości”¹⁶. Prowadzone dotychczas badania ankietowe w świe-

¹¹ W. Guzewicz, *Z dziejów diecezji ełckiej 1992-2007*, „Studia Ełckie” 10(2008), s. 163-191.

¹² Tamże.

¹³ B. Haring, *Nauka Chrystusa: teologia moralna*, Poznań 1963, t. 2, cz. 1, s. 356-370; por. S. Kunka, „Teologia wybrania”: kilka myśli na temat wybrania człowieka przez Boga, „Teologia w Polsce” 5(2011), s. 57-73.

¹⁴ J. Pastuszka, *Kapłan – profesor*, „Homo Dei” 1(1960), s. 59.

¹⁵ *Nowe powołania dla nowej Europy: Dokument końcowy Kongresu poświęconego powołaniom do Kapłaństwa i Życia Konsekwowanego*, Rzym 5-10 maja 1997 r., wydanie watykańskie 1997, s. 23.

¹⁶ Tamże, s. 87.

cie wykazały, że „większość księży odczuwało w dzieciństwie przynajmniej przelotne pragnienie zostania kapłanem. Ta pierwsza intuicja wartości kapłaństwa wydaje się prawie niezbędnym punktem wyjścia dla przyszłego pogłębienia”¹⁷. Dziecko „mając 12 lat wprowadza do galerii bohaterów swojej wyobraźni ideał kapłaństwa obok innych rzeczywistych (...) ideałów. Młodzież nie różni się w tym od dzieci, choć jest bardziej wymagająca co do jakości spotykanych wzorów”¹⁸. Jan Paweł II pisał: „Tylko odważni młodzi ludzie, o sercach i umysłach otwartych na wzniosłe i trudne ideały, będą mogli przywrócić piękno i prawdę życia oraz więzi między ludźmi”¹⁹.

Informacje pochodzące z ankiet księży diecezji ełckiej pozwalają na sporządzenie zestawień obrazujących czas pojawienia się pierwszej myśli o kapłaństwie i czas decyzji na kapłaństwo. Uzyskane dane ujęto w przedziałach wiekowych, co ilustruje tabela 1.

Tabela 1 Czas pierwszej myśli o kapłaństwie i czas decyzji

Czas pierwszej myśli o powołaniu	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
szkoła podstawowa	22	46,8	29	58,0	27	44,3	15	32,6	93	45,6
szkoła średnia	16	34,0	19	36,0	27	44,3	22	47,8	84	41,2
po maturze	6	12,8	2	4,0	5	8,2	3	6,5	16	7,8
później	2	4,3			2	3,2	6	13,1	10	4,9
nie pamięta	1	2,1							1	0,5
Razem	47	100,0	50	100,0	61	100,0	46	100,0	204	100,0
Decyzja na kapłaństwo	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
szkoła podstawowa	10	21,3	11	22,0	5	8,2	3	6,5	29	14,2
szkoła średnia	20	42,6	24	48,0	31	50,8	21	45,7	96	47,1
po maturze	12	25,5	8	16,8	17	27,9	14	30,4	51	25,0
później	5	10,6	5	10,0	7	11,5	8	17,4	25	12,2
brak odpowiedzi			2	4,0	1	1,6			3	1,5
Razem	47	100,0	50	100,0	61	100,0	46	100,0	204	100,0

Źródło: badania własne

Badania w diecezji wykazały, że u prawie połowy kapłanów pierwsza myśl o kapłańskie pojawiła się już w szkole podstawowej (45,6% ogółu). Jest też w tej grupie wielu księży, którzy przyjęli święcenia w latach 1968-1982 (duży odsetek 58,0%). Wysokie wskaźniki występują też w przypadku kapła-

¹⁷ L. Dingemans, *Przyczynek do socjologii powołań*, red. F. Houtart, *Socjologia religii: wprowadzenie*, Kraków 1962, s. 164.

¹⁸ Tamże, s. 147.

¹⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na XXXVII Światowy Dzień Modlitw o Powołania*, Watykan 2000, s. 5.

nów odczuwających początki powołania w latach szkoły średniej (ogółem 41,1%); tu natomiast zauważa się postępujący wzrost w kolejnych przedziałach czasowych (aż do 47,8%). Pierwsza myśl o powołaniu pojawiła się w późniejszych latach u co szóstego kapłana wśród najmłodszych roczników (13,1% tej grupy).

Na uwagę zasługuje moment decyzji wstąpienia do seminarium duchownego. Najlicniejsza grupa księży stwierdziła, że taką decyzję podjęła w szkole średniej (47,1% ogółu). Najwyższe wskaźniki wystąpiły w przypadku księży średniego pokolenia w dwóch okresach: 1968-1962 (48,0%) i 1983-1991 (50,8%). Co czwarty kapłan ostateczną decyzję podjął po maturze (25,0%), wśród nich najwięcej jest kapłanów najmłodszych (30,4%). W ostatnich też badanych latach przeważają ci, którzy, którzy zdecydowali się na kapłaństwo jeszcze później (17,4%).

W badaniach zapytano także o okoliczności „odczucia” powołania kapłańskiego. Zebrane informacje odzwierciedla tabela 2.

Tabela 2 Okoliczności „odczucia” powołania

Okoliczności „odczucia” powołania	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
I Komunia św.	2	4,3	1	2,0			1	2,2	4	2,0
rekolekcje parafialne	2	4,3	4	8,0	7	11,5	3	6,5	16	7,8
rekolekcje oazowe			1	2,0	10	16,4	2	4,3	13	6,8
pielgrzymka Papieża			1	2,0	1	1,6	7	15,2	9	4,4
wybór Jana Pawła II					4	6,6	1	2,2	5	2,5
wizyty Papieża					3	4,9	4	8,7	7	3,4
lektura Biblii			2	4,0	7	11,5	4	8,7	13	6,4
rozmowy rodzinne	3	6,4	8	16,0	4	6,6	2	4,3	17	8,3
rozmowa z księdzem	15	31,9	15	30,0	9	14,8	14	30,4	53	26,0
katecheza	4	8,5	5	10,0	4	6,6	1	2,1	14	6,9
własne przemyślenia	3	6,4	4	8,0	2	3,3	2	4,3	11	5,4
prymicje	3	6,4	6	12,0	6	9,8	3	6,5	18	8,8
brak odpowiedzi	5	10,7	6	12,0	6	9,8	3	6,5	20	9,8

Źródło: *badania własne* (odsetki nie sumują się do 100,0%: respondenci wymieniali więcej niż jedną okoliczność)

Najwięcej, bo ponad 1/4 respondentów (26,0%) „odczucie” powołania przypisuje rozmowom z księżmi. Najniższe wskaźniki odnotowano jedynie w przypadku księży wyświęconych w latach 1983-1991 (14,8%). W pozostałych przedziałach czasowych odsetki te przekroczyły 30,0%. Duże znaczenie przypisuje się celebracji pierwszej mszy św. przez nowo wyświęconego kapłana, wskaźnik prymicji ulokowano na drugim miejscu (8,8%). Nieco mniejsze

oddziaływanie mają rozmowy rodzinne (8,3% ogółu), najbardziej uwidoczniło się to w przypadku księży średniego pokolenia (16,0%). Na podobnym poziomie utrzymuje się przeżywanie rekolekcji parafialnych (średnio 7,8% z dominantą roczników 1983-1991: tu 11,5%). Mniejsze znaczenie ma katecheza (średnio 6,9%), jej wpływ dało się zauważyć w przypadku kapłanów wyświęconych w latach 1968-1982 (10,0%). Natomiast na szóstym miejscu wymieniono rekolekcje oazowe Ruchu „Światło-Życie”, ale największe oddziaływanie przypisują im księży z lat 1983-1991 (aż 16,4%).

Na podstawie badań w Polsce stwierdzono, że „kapłaństwo można rozumieć jako najwyższy stopień identyfikacji z Kościołem wyrażony w trwałej akceptacji norm Kościoła i jego wartości, sakralizacji życia, pełnym dobrowolnym zaangażowaniem się w służbie Kościoła”²⁰. To zaangażowanie jest podejmowane przez młodzież w grupach, wspólnotach, stowarzyszeniach religijnych. Przed wstąpieniem do seminarium duchownego młodzi czynnie uczestniczyli w niektórych grupach formacyjnych. Ich ewentualny wpływ na budzenie powołań ilustruje tabela 3.

Tabela 3 Przynależność do grupy religijnej

Przynależność do grupy religijnej	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ruch oazowy			9	18,0	28	45,9	16	34,8	53	26,0
Neokatechumenat							1	2,2	1	0,5
Odnowa w Duchu Świętym							1	2,2	1	0,5
Sodaliczka Mariańska	8	17,0	1	2,0					9	4,4
Koło Różańcowe	6	12,8	4	8,0	2	3,3	2	4,3	14	6,9
KSM	1	2,1							1	0,5
„Grupa apostołska”	2	4,3			1	1,6	2	4,3	5	2,5
inne	6	12,8	7	14,0	4	6,6	5	10,9	22	10,8
nie należał	31	65,9	31	62,0	28	45,9	26	56,5	116	56,8

Źródło: *badania własne* (odsetki nie sumują się do 100,0%, respondenci wskazywali więcej grup)

Ponad połowa księży (56,8%) przed wstąpieniem do seminarium nie należała do grup religijnych. Zapewne nie istniały one w niektórych parafiach. Ponad 1/5 kapłanów (26,0%) przeszło przez formację oazową Ruchu oazowego „Światło-Życie”; prawie połowa z nich to średnie i najmłodsze pokolenie księży (do 45,9%). Wielu najstarszych księży należało do Sodaliczki Mariańskiej

²⁰ Z. Jonaczyk, *Powołania kapłańskie a środowisko społeczne: studium socjologiczne na przykładzie Archidiecezji Poznańskiej*, Poznań 1999, s. 53.

(17,0%) i Kół Różańcowych (12,8%). Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (KSM) – zawieszono po wojnie, zaistniało w późniejszych latach.

Zainteresowano się także sposobem uczestnictwa w tych grupach: czy było ono aktywne, czy też bierna przynależność? Uzyskane informacje zestawiono w tabeli 4.

Tabela 4 Sposób uczestnictwa w grupie religijnej

Sposób uczestnictwa w grupie religijnej	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
aktywny	10	21,3	18	36,0	26	42,6	18	39,1	72	35,3
bierny	7	14,9	2	4,0	10	16,4	4	8,7	23	11,3
nie dotyczy	30	63,8	30	60,0	25	41,0	24	52,2	109	53,4
Razem	47	100,0	50	100,0	61	100,0	46	100,0	204	100,0

Źródło: badania własne

Ponad połowa respondentów nie była związana z grupami religijnymi. Jednak spośród należących do tych grup dzisiejsi kapłani byli w nich aktywni (to 3/4 uczestników), ujawnili się jako czynni i zaangażowani. Było to wstępne przygotowanie do przeprowadzenia w przyszłej pracy pastoralnej.

W badaniach postawy kapłańskiej kandydatów do stanu duchownego zwraca się uwagę na ich religijność osobistą, która przejawia się udziałem w różnych nabożeństwach. Umiłowanie praktyk religijnych może świadczyć, że część młodych ludzi posiada postawę ukierunkowaną na kapłaństwo. Stwierdzono, że „wartości i normy znajdują symboliczny wyraz w liturgii, sakramentach i obrzędach”²¹. Godne zauważenia jest to, że „od liturgii pochodzi zawsze apel powołaniowy, skierowany do uczestniczącego w niej. Każda celebrowana jest wydarzeniem powołaniowym. (...) Również modlitwa staje się drogą rozeznania powołaniowego, (...) jedynie słuchając Boga, wierzący (...) odkrywa własną tożsamość. (...) Jedynie modlitwa może uaktywnić postawę zaufania i zawierzenia niezbędną (...) do pokonania obaw i niepewności”²². Wykaz praktyk religijnych cenionych przez dzisiejszych księży z lat ich młodości odzwierciedla tabela 5.

Tabela 5 Najbardziej cenione praktyki religijne

Cenione praktyki religijne	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
Msza św.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
zdecydowanie tak	29	61,7	32	64,0	33	54,1	25	54,4	119	58,3

²¹ W. Goddijn, *Rola kapłana w Kościele i społeczeństwie*, w: *Ludzie – Wiara – Kościół: analizy socjologiczne*, red. B. Cywiński, Warszawa 1966, s. 207.

²² *Nowe powołania dla nowej Europy*, s. 68.

tak	7	14,9	13	26,0	22	36,1	18	39,1	60	29,4
Razem	36	76,6	45	90,0	55	90,2	43	93,5	179	87,7
Nabożeń. majowe	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
zdecydowanie tak	17	36,1	19	38,0	17	27,9	9	19,6	62	30,4
tak	10	21,3	18	36,0	28	45,9	25	54,3	81	39,7
Razem	27	57,4	37	74,0	45	73,8	34	73,9	143	70,1
Droga Krzyżowa	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
zdecydowanie tak	12	25,5	19	38,0	13	21,3	7	15,2	51	25,0
tak	6	12,8	15	30,0	30	49,2	21	45,7	72	35,3
Razem	18	38,3	34	68,0	43	70,5	28	60,9	123	60,3
Gorzkie żale	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
zdecydowanie tak	14	29,8	14	28,0	10	16,4	5	10,8	43	21,1
tak	7	14,9	17	43,0	19	31,1	16	34,8	59	28,9
Razem	21	44,7	31	62,0	29	27,5	21	45,6	102	50,0
Naboż. różańcowe	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
zdecydowanie tak	9	19,1	12	24,0	6	9,8	5	10,9	32	15,7
tak	12	25,6	16	32,0	25	41,0	16	34,8	69	33,8
Razem	21	44,7	28	56,0	31	50,8	21	45,7	101	49,5

Źródło: badania własne

We wszystkich praktykach religijnych odnotowano wysokie wskaźniki procentowe. Nieco niższe wystąpiły u kapłanów starszego pokolenia. Najbardziej cenioną praktyką religijną jest Eucharystia (msza św.): „zdecydowanie tak” i „tak” – to razem 87,7%, przy czym u kapłanów wyświęconych po roku 1968 odsetki łączne przekraczają 90,0%. Eucharystia jest zatem powołaniowtwórcza. Na drugim miejscu respondenci umieścili nabożeństwo majowe ku czci Matki Bożej. Stanowisko „zdecydowanie tak” i „tak” wyraziło łącznie 70,1% księży. W pokoleniu średnim i młodszym wskaźnik ten przekracza 73,0%. Często też praktyką religijną przywoływaną z lat młodości była Droga Krzyżowa. To nabożeństwo pasywne ceniło łącznie 60,3% kapłanów, najwyższy wskaźnik 70,5% odnotowano u księży, którzy zostali wyświęceni w latach 1983-1991. Kolejną lokatę mają Gorzkie żale. W tym nabożeństwie wielkopostnym brała udział połowa badanych, łącznie 50,0%. Spośród tych, którzy przyjęli święcenia w latach 1968-1982, uczestniczyło w tym nabożeństwie 62,0% badanych. Podobnie ceniono także nabożeństwo różańcowe, łącznie 49,5%. Tę formę modlitwy maryjnej „zdecydowanie tak” preferowało przed studiami WSD 15,7%, zaś „tak” 33,8% obecnych księży. Wysoki wskaźnik (łącznie 56,0%) wystąpił u kapłanów wyświęconych w latach 1968-1982.

Mając na uwadze miejsce Eucharystii w życiu przyszłych księży, w badaniach zainteresowano się częstotliwością ich uczestniczenia we mszy św. w latach przed wstąpieniem do seminarium. Odpowiedzi podaje tabela 6.

Tabela 6 Częstotliwość uczestnictwa we mszy św.

Częstotliwość uczestnictwa we mszy św.	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
codziennie	6	12,8	7	14,0	2	3,3	9	19,6	24	11,8
parę razy w tygodniu	7	14,9	17	34,0	27	44,3	18	39,1	69	33,8
w niedziele	34	72,3	26	52,0	31	50,8	17	37,0	108	52,9
nieregularnie					1	1,6	2	4,3	3	1,5
Razem	47	100,0	50	100,0	61	100,0	46	100,0	204	100,0

Źródło: badania własne

Nieco ponad połowa (52,9%) ankietowanych uczestniczyło regularnie co niedziela we mszy św., najczęściej była to młodzież powojenna (72,3%). Stwierdzono też, że 1/3 brała udział w liturgii parę razy w tygodniu (33,9%), tu najgorliwsi byli ci, którzy zostali wyświęceni w latach 1983-1991 (44,3%). Godne zauważenia, że co piąty z najmłodszych roczników uczestniczył w Eucharystii codziennie (19,6%).

Zwrócono również uwagę na pełne uczestnictwo we mszy św. przez przyjęcie Komunii św.; tu stan gorliwości religijnej obrazuje tabela 7.

Tabela 7 Częstotliwość przystępowania do Komunii św.

Częstotliwość przyjmowania Komunii św.	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
codziennie	4	8,5	5	10,0	3	4,9	6	13,0	18	8,8
parę razy w tygodniu	7	14,9	10	20,0	15	24,6	16	34,8	48	23,6
parę razy w miesiącu	16	34,0	30	60,0	33	54,1	21	45,7	100	49,0
kilka razy w roku	20	42,6	5	10,0	10	16,4	3	6,5	38	18,6
Razem	47	100,0	50	100,0	61	100,0	46	100,0	204	100,0

Źródło: badania własne

Prowadzone badania pokazują, że prawie połowa księży w młodości przyjmowała Komunię św. parę razy w miesiącu (przeciętnie 49,0%), jednak gorliwsi byli ci, którzy zostali kapłanami w latach 1968-1982 (aż 60,0%) oraz święceni w latach 1983-1991 (to 54,1%). Kolejną wielkość stanowią ci, którzy w pełni uczestniczyli w Eucharystii parę razy w tygodniu (23,6% ogółu), tu występuje systematyczny wzrost wskaźników w kierunku najmłodszego pokolenia (do 34,6%). Z biegiem lat zmniejsza się liczba przystępujących do Komunii św. kilka razy w roku (ostatnie roczniki to tylko 6,5%). Świadczy to

zatem, że w liturgii – z punktem kulminacyjnym w Eucharystii – dokonuje się rozpoznanie powołania kapłańskiego²³.

W itinerarium powołaniowe wpisuje się doświadczenie modlitwy oraz inne praktyki religijne – nadobowiązkowe, zwane pobożnościowymi. Są one znakiem bardziej intensywnej pobożności i dowodem żywotności religijnej²⁴. Wspólnoty chrześcijańskie rozwijają wiele inicjatyw modlitewnych w intencji powołań duchownych. „Modlitwa we wspólnotach diecezjalnych i parafialnych (...) jest jedną z najczęstszych dróg prowadzących do stworzenia nowej wrażliwości i nowej kultury powołaniowej przychylniej kapłaństwu i życiu konsekrowanemu”²⁵.

W szeregu praktyk pobożnościowych wymienia się uczestnictwo w rekolekcjach formacyjnych ukierunkowanych na odczytanie życiowego powołania; organizują je seminaria duchowne i domy zakonne. Cenione są adoracje eucharystyczne, też nabożeństwa adoracji Krzyża. W kontekście pobożności eucharystycznej organizowane są nabożeństwa adoracyjne. Wielu młodych uczestniczy też w pielgrzymkach, zwłaszcza pieszych na Jasną Górę.

Uczestnictwo w praktykach pobożnościowych obrazuje tabela 8.

Tabela 8 Uczestnictwo w praktykach nadobowiązkowych

Praktyki pobożnościowe	Lata święceń kapłańskich								Ogółem N=204	
	1945-1967 N=47		1968-1982 N=50		1983-1991 N=61		1992-1998 N= 46			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Rekolekcje powołaniowe										
tak	5	10,6	16	32,0	24	39,3	16	24,8	61	29,9
Nabożeństwa adoracyjne										
tak	14	29,8	11	22,0	22	36,1	24	52,2	71	34,8
Pielgrzymka Jasnogórska										
tak	4	8,5	5	10,0	13	21,4	20	43,6	42	20,0
Pielgrzymki w diecezji										
tak	13	27,7	17	34,0	19	31,1	19	41,3	68	33,3

Źródło: badania własne

Kapłani wspominają, że w latach szkolnych uczestniczyli w rekolekcjach powołaniowych (29,9%). Ta praktyka rozwinęła się po roku 1960, bo co trzeci

²³ Por. tamże.

²⁴ W. Piwowarski, *Praktyki religijne w diecezji warmińskiej: studium socjograficzne*, Warszawa 1969, s. 139.

²⁵ *Nowe powołania dla nowej Europy*, s. 69.

ksiądz święcony po 1968 roku brał udział w takich rekolekcjach. Prawie 30,0% najstarszych kapłanów ceniło nabożeństwa adoracyjne. Bardzo pielęgowali tę praktykę księża młodszej generacji: święceni po roku 1983 (36,1%), po 1992 (aż 52,2%).

Co piąty kapłan uczestniczył też wcześniej w pieszej pielgrzymce na Jasną Górę (ogółem 20,6%), ale udział w tej formie „rekolekcji w drodze” zyskuje z latami coraz więcej zwolenników, w ostatnim okresie odnotowano najwyższy wskaźnik (43,6%).

Co trzeci kapłan w latach szkolnych pielgrzymował do sanktuariów diecezjalnych (ogółem 33,3%), ostatnimi laty podejmowało to wielu młodych (41,3% ogółu).

W oparciu o przedstawioną wyżej sytuację można nabrać przekonania, że uczestnictwo w tych praktykach nadobowiązkowych mogło pobudzić dorastającego młodzieńca do odczytania drogi powołania kapłańskiego.

W perspektywie powołaniowej zainteresowano się też lekturą Pisma świętego przyszłych kapłanów w ich latach szkolnych. Jak często w młodości czytali Biblię? W jakim stopniu mogło to wpłynąć na wybór i realizację powołania duchownego? Wypowiedzi respondentów podaje poniższa tabela.

Tabela 9 Częstotliwość czytania Pisma św.

Częstotliwość czytania Pisma św.	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
często	10	20,9	26	52,0	31	50,9	21	45,6	88	43,1
rzadko	26	55,3	16	32,0	22	36,0	17	37,0	81	39,7
czasami	7	14,9	6	12,0	5	8,2	7	15,2	25	12,3
wcale	4	8,5	2	4,0	3	4,9	1	2,2	10	4,9
Razem	47	100,0	50	100,0	61	100,0	46	100,0	204	100,0

Źródło: badania własne

Zebrane dane wskazują, że wielu przyszłych księży w młodości często czytało Pismo św. (43,1% ogółu). Niższe wskaźniki wystąpiły u starszego pokolenia kapłanów (20,9%). Około połowy badanych wyświęconych już po roku 1968 i w następnych okresach ceniło lekturę Pisma św. (około 50,0%).

Prawie 40,0% respondentów rzadko czytało Pismo św.; w przypadku najstarszych księży to ponad połowa tej grupy (55,3%). Co ósmy badany sięgał „czasami” po Biblię (12,3%). Nieliczni nie czytali Pisma św. (4,9%).

Zapytano też: czy mówiono w środowisku lokalnym, że badany zostanie księdzem? Od kogo najczęściej to słyszał? Opinie podaje tabela 10.

Tabela 10 Mówili, że będzie księdzem

Mówili, że zostanie księdzem	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
sąsiedzi	14	29,8	15	30,0	13	21,3	8	17,4	50	24,5
księży	3	6,4	10	20,0	13	21,3	10	21,7	36	17,6
rodzice	9	19,1	9	18,0	11	18,0	6	13,0	35	17,2
koledzy	7	14,9	9	18,0	8	13,1	11	23,9	35	17,2
krewni	8	17,0	8	16,0	5	8,2	5	10,9	26	12,7
nie mówili	22	46,8	25	50,0	27	44,2	23	50,0	97	47,6

Źródło: *badania własne* (odsetki nie sumują się do 100,0% – wskazywano więcej odpowiedzi)

Dane z tabeli ukazują, że to sąsiedzi najczęściej mają wycucie, że ów młodzieniec będzie kapłanem (24,5%). Wyższe wskaźniki odnotowano u księży wyświęconych po wojnie do 1982 r. Mówili o tym także kapłani (17,6%); dotyczyło to zwłaszcza księży średniego i najmłodszego pokolenia (21,3% i 21,7%). Dalszą lokatę zajmują jednakowo rodzice i koledzy (po 17,2%). To, że będzie księdzem, często słyszeli wcześniej najmłodsi kapłani od kolegów (23,9%). Spodziewali się też tego po części krewni (ogółem 12,7%).

2. Motywacje powołań kapłańskich

Respondenci wskazywali także na motywy wyboru stanu kapłańskiego. Czym kierowali się decydując się na wstąpienie do seminarium duchownego? Co ich najbardziej pociągało? Wypowiedzi badanych ukazuje tabela 11.

Tabela 11 Motywy wyboru kapłaństwa

Motywy wyboru stanu kapłańskiego	Lata święceń kapłańskich				Ogółem	
	1945-1967	1968-1982	1983-1991	1992-1998		
	N=47	N=50	N=61	N=46	N=204	%
służba Bogu i ludziom	66,0	88,0	72,1	69,6	151	74,0
piękno służby Bożej	31,9	24,0	27,9	19,6	53	26,0
głoszenie Ewangelii	23,4	20,0	21,3	30,4	48	23,5
motyw wynagradzający	2,1	4,0	1,6	4,3	6	2,9
pozycja społeczna księdza	4,2	4,0			4	2,0
motyw materialny	2,1	2,0			3	1,5
dobrze życie księdza			1,6	2,2	2	1,0

GENEZA I MOTYWACJE POWOŁAŃ KAPŁAŃSKICH...

ucieczka od świata	2,1			2,2	2	2,1
brak danych	4,2	6,0	9,8	17,4	19	9,3

Źródło: *badania własne* (odsetki nie sumują się do 100,0%; wskazywano więcej niż jeden motyw)

Wśród wielu motywów zostania kapłanem 3/4 badanych wskazywało służbę Bogu i ludziom (ogólnie 74,0%). W tej grupie najwyższe notowania mają kapłani wyświęceni po roku 1968 (88,0%). Piękno służby Bożej pociągnęło 1/4 badanych (26,0% ogółu), nieco wyższe odsetki są u kapłanów najstarszych (31,9%). Wielu chciało głosić Ewangelię (23,5%), widzieli tę potrzebę zwłaszcza kapłani najmłodszy (30,4%). Motyw wynagradzający przyświecał 6 osobom (2,9%). Nieliczni respondenci wskazywali także motywy „przyziemne” (łącznie 4,6%). Zauważono, że po roku 1982 nie wymienia się już pozycji społecznej księdza, ta bowiem ostatnio obniża się.

Przed wstąpieniem do seminarium kandydat zazwyczaj ma pewien model kapłana. W kwestionariuszu ankiety zaproponowano kafeterię odpowiedzi wskazując dominującą cechę w danym modelu. Preferencje respondentów odzwierciedla tabela 12.

Tabela 12 Model kapłana przed wstąpieniem do seminarium

Preferowany model kapłana	Lata święceń kapłańskich								Ogółem	
	1945-1967		1968-1982		1983-1991		1992-1998			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
duszpasterz	31	66,0	42	84,0	41	67,2	37	80,4	151	74,0
duszp. młodzieży	5	10,6	9	18,0	17	27,9	15	32,6	46	22,5
spowiednik	4	8,5	9	18,0	9	14,8	10	21,7	32	15,7
kaznodzieja	13	27,7	8	16,0	7	11,5	3	6,5	31	15,2
katecheta	7	14,9	4	8,0	6	9,8	2	4,3	19	9,3
społecznik	5	10,6	1	2,0	3	4,9	4	8,7	13	6,4
gospodarz	4	8,5	3	6,0	3	4,9	2	4,3	12	5,9
naukowiec	1	2,1			2	3,3	1	2,2	4	2,0
publicysta			1	2,0					1	0,5
inne	3	6,4	1	2,0	5	8,2	3	6,5	12	5,9

Źródło: *badania własne* (odsetki nie sumują się do 100,0%; respondenci podawali więcej odpowiedzi)

Prawie 3/4 badanych przed wstąpieniem do seminarium preferowało model kapłana-duszpasterza (74,0%). Najczęściej wskazywali na to księży wyświęceni po roku 1968 (84,0%) i najmłodszy (80,4%). Drugą grupę stanowią ci, którzy widzieli siebie przede wszystkim jako duszpasterzy młodzieży (ogółem 22,5%); preferowali ten model kapłana głównie księży młodszy (około 30,0%). Na kapłana-spowiednika wskazało ogółem 15,7% respondentów,

przy czym – co ciekawe – częściej preferowali ten model kapłani najmłodszy (21,7%). Warto również odnotować dokonujący się systematycznie spadek popularności kapłana-kaznodziei. Model ten dostrzegało 27,7% respondentów najstarszych, a tylko 6,5% najmłodszych (średnio 15,2%). Jeszcze mniejszą popularnością cieszyła się perspektywa kapłana-katechety. O ile ten rodzaj posługi kapłańskiej doceniało 14,9% respondentów najstarszych, to wśród młodszego pokolenia wyniósł on zaledwie 4,3% (średnio 9,3%). W miarę upływu czasu wzrasta natomiast popularność kapłana-społecznika (do 8,7%). Nieliczni respondenci czuli potrzebę zajęcia się sprawami gospodarczymi (5,9%). Pojedynczym osobom najbardziej odpowiadał model naukowca i publicysty. Ogólnie można stwierdzić, że na etapie podejmowania decyzji o wyborze kapłaństwa jako drogi życiowej, respondenci preferowali model kapłana-duszpasterza.

Ostatnim etapem itinerarium powołaniowego jest decyzja, która zakłada dojrzałość osobowości. Kryteriami tej dojrzałości są: wewnętrzna wolność z umiejętnością dokonywania zmian na etapie formacji; bycie młodym w postawie egzystencjalnej ujawniającej się w pragnieniu dawania jak najwięcej z siebie; dojrzałość psychiczna w przestrzeni afektywno-seksualnej; umiejętność kontrolowania swoich słabości – bycie świadomym źródła swojego problemu oraz przyłgnięcie do wiary ze stałością aktu zawierzenia²⁶.

Zapytano respondentów, czy w związku z realizacją swego powołania nie przeżywali w latach formacji seminaryjnej kryzysu i jeśli tak, to jakie były tego przyczyny. W kafeterii odpowiedzi zaproponowano sześć hipotetycznych przyczyn, pozostawiając miejsce na wskazanie innych. Wypowiedzi ankietowanych obrazuje tabela 13.

Tabela 13 Kryzys powołania w WSD i jego przyczyny

Kryzys w seminarium: wystąpił kryzys powołania?	Pochodzenie terytorialne						Ogółem	
	wieś		małe miasto		średnie miasto		N	%
	N	%	N	%	N	%		
tak	50	37,7	12	52,2	17	33,3	78	38,7
nie	80	61,5	11	47,8	34	66,7	125	61,3
Razem	130	100,0	23	100,0	51	100,0	204	100,0
Przyczyny kryzysu powołań	N	%	N	%	N	%	N	%
celibat	10	7,7	2	8,7	2	3,9	14	6,9
zły wpływ otoczenia	6	4,6	2	8,7	4	7,8	12	5,9
zły przykład księdza	7	5,4			4	7,8	11	5,4
załamanie ideału	5	3,8	1	4,3	2	3,9	8	3,9
choroba	2	1,5			2	3,9	4	2,0
trudności materialne	3	2,3					3	1,5

²⁶ *Nowe powołania dla nowej Europy*, s. 105-107; por. C. Rychlicki, *Ludzka formacja kandydatów do kapłaństwa w świetle „Pastores dabo vobis”*, „Studia Płockie” 24(1996), s. 79-84.

inne przyczyny	15	11,5	6	26,1	5	9,8	26	12,7
brak odpowiedzi	89	68,5	14	60,9	36	70,6	139	68,2

Źródło: *badania własne* (w przypadku przyczyn kryzysu odsetki nie sumują się do 100,0%; respondenci niekiedy podawali więcej niż jedną przyczynę)

Tu 38,7% ogółu respondentów przyznało, że przeżywali kryzys powołania w latach seminaryjnych. Częściej miało to miejsce u kleryków pochodzących z małych miast (52,2%), rzadziej wśród alumnów wywodzących się ze średnich miast (33,3%). Wskazywano też na przyczyny kryzysu, wymieniło je 38,3% badanych. Nad trudnością zachowania celibatu zastanawiało się 6,9% ogółu; nieznacznie większe wskaźniki odnotowano tu u alumnów pochodzących ze wsi (7,7%) i z małych miast (8,7%), najniższe – z miast średnich (3,9%). Na zły wpływ otoczenia uskarżało się 5,9% ogółu; na tę przyczynę częściej wskazywali klerycy ze środowisk miejskich (8,7% i 7,8%), rzadziej pochodzący ze wsi (4,6%). Niektórych niepokoił zły przykład kapłana (5,4%), ta sytuacja była dostrzegana bardziej w mieście średniej wielkości (7,8%). Przyczyną kryzysu było niekiedy załamanie ideału (3,9%). Na chorobę wskazały 4 osoby (2,0%).

Podsumowanie

Celem zaprezentowanego artykułu było ukazanie genezy i motywacji powołań kapłańskich w diecezji ełckiej w latach 1945-1998 w świetle przeprowadzonych w 1999 r. badań własnych. W wyniku zgromadzonego materiału empirycznego i po dokonaniu analizy nasuwają się pewne spostrzeżenia. Stwierdzono, że prawie połowa powołanych zaczęła interesować się kapłaństwem już w szkole podstawowej i nieco mniej w szkole średniej. Decyzję o wstąpieniu do seminarium podejmowano w większości w latach szkoły średniej, a co czwarty badany – po maturze.

Na zainteresowanie się kapłaństwem wpłynęły głównie rozmowy z kapłanami i częściowo religijność w rodzinie; w młodszym pokoleniu też pontyfikat Jana Pawła II. Rozeznanie powołania dokonywało się przez przynależność do grup religijnych, największe oddziaływanie przypisuje się ruchowi oazowemu „Światło-Życie”. Wśród praktyk religijnych najbardziej „powołańiotwórcza” jest msza św. i nabożeństwa adoracyjne, w nieco mniejszym stopniu kult maryjny oraz pielgrzymki. Dobre wyczucie w rozpoznaniu powołania respondentów mieli sąsiedzi i kapłani parafialni. W wyborze kapłaństwa kierowano się motywami religijnymi i częściowo religijno-społecznymi. Zdecydowanie preferowany jest model kapłana-duszpasterza, w młodszym pokoleniu księży ostatnich lat wzrasta potrzeba pracy na polu wychowywania młodzieży, ale ujawnia się mniejsze zaangażowanie w kaznodziejstwie i katechezie.

* * *

Genesis and Motivations of Priestly Vocations in the Area of the Current Diocese of Elk in 1945-1998

Summary

For the development of priestly vocations significant impact have well organized and dynamically conducted pastoral activities. It was found in the research that almost half of the priests were interested in priesthood already in the years of primary school. The significant influence then had talks of young people with priests. The recognition of the calling was made through the participation of young people in religious groups, especially in the Oaza movement. Altar boys, as well as Holy Mass and adoration services have a beneficial effect on the roots and development of priestly vocations. In choosing a vocation, religious motives were predominant. The quality of moral life of the society and the personal authority of the priest are also important.

Keywords: Priestly vocation, parish, holy mass, religious groups, altar boys.

Bibliografia

- Baniak J., *Dynamika powołań kapłańskich i zakonnych w Kościele rzymskokatolickim w Polsce 1900-1994*, Kraków 1997.
- Carrier H., *La vocation: dynamisme psycho-sociologiques*, Rome 1966.
- Dingemans L., *Przyczynek do socjologii powołań*, w: *Socjologia religii: wprowadzenie*, red. F. Houtart, Kraków 1962.
- Goddijn W., *Rola kapłana w Kościele i społeczeństwie*, w: *Ludzie – Wiara – Kościół: analizy socjologiczne*, red. B. Cywiński, Warszawa 1966.
- Guzewicz W., *Z dziejów diecezji elckiej 1992-2007*, „Studia Elckie” 10(2008), s. 163-191.
- Jan Paweł II, *Orędzie na XXXVII Światowy Dzień Modlitw o Powołania*, Watykan 2000.
- Jonaczyk Z., *Powołania kapłańskie a środowisko społeczne: studium socjologiczne na przykładzie Archidiecezji Poznańskiej*, Poznań 1999.
- Kunka S., „Teologia wybrania”: kilka myśli na temat wybrania człowieka przez Boga, „Teologia w Polsce” 5(2011).
- Lipiec D., *Duszpasterstwo parafialne wobec współczesnych wyzwań*, „Ateneum Kapłańskie” 2015, z. 2.
- Margiewicz S., *Synod diecezjalny odnową Kościoła partykularnego na przykładzie I Synodu Diecezji Elckiej*, „Kościół i Prawo” 2017, nr 2.
- Niparko R., *Duszpasterstwo w Polsce: Encyklopedia Katolicka*, red. R. Łukaszyk i in., Lublin 1985, t. 4, kol. 395-396.
- Piwowski W., *Praktyki religijne w diecezji warmińskiej: studium socjograficzne*, Warszawa 1969.
- Piwowski W., *Socjologia a teologia pastoralna*, „Życie i Myśl” 10(1973).
- Półtorak K., *Recepcja wskazań Soboru w życiu i działaniu Kościoła w Polsce: niektóre wyzwania 40 lat po Soborze Watykańskim II (1965-2005)*, cz. 1, Szczecin 2006.
- Przybecki A., *Duszpasterstwo w Polsce: poszukiwanie nowych form obecności*, Poznań 2001.
- Rychlicki C., *Ludzka formacja kandydatów do kapłaństwa w świetle „Pastores dabo vobis”*, „Studia Płockie” 24(1996).
- Zdaniewicz W., Zembrzuski T., *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, Warszawa 2000.